

Ur *Marxismen idag* nr 5 1995

Rodney Edvinsson

Anarkismen – vilket alternativ?

Som rörelse har anarkismen fört en tynande tillvaro ända sedan inbördeskriget i Spanien på 30-talet. Det var sista gången som anarkismen hade något massinflytande. I Sverige har flera anarkisttidningar lagts ner, som *Brand* 1994. Bland en del ungdomar kan dock anarkistiska idéer få ett visst stöd, även om bara en liten del av dem går med i en anarkistisk grupp.

PÅ ANTI-RASISTFRONTEN tycks det finnas anarkister som ”gör någonting”. När alla (v)- och (s)-politiker går åt höger och sviker, är det inte konstigt att det uppstår ett förakt mot allt vad politik och partier heter. När polisen blir allt brutalare mot antirasister, demonstrerande elever och invandrarungdomar växer hatet gentemot maktutövarna. Anarkismen är ju mot all makt och mot alla politiker, så varför skulle man inte då bli anarkist?

En del medlemmar i Elevkampanjen kallar sig kanske för anarkister. Att Elevkampanjen utvecklats till en bredare organisation som rymmer många olika åsikter är nog bara positivt. För offensivare och för dem som vill vinna kampen är det dock viktigt att ha en klar syn på anarkismen. Anarkistiska metoder har prövats gång på gång – tyvärr har de inte burit någon frukt.

Vad är då anarkism? Att försöka besvara den frågan kan vara lite grann som att slåss mot väderkvarnar. Anarkismen inrymmer nämligen alla möjliga riktningar, som kan ha helt olika uppfattningar. Men det ligger i anarkismens natur att inte ha en fast grundteori och att ständigt skifta sina ståndpunkter från den ena extremen till den andra.

Det finns anarkister som förespråkar individuell terrorism, och det finns pacifistiska anarkister. Det finns anarkister som är för privat egendom och konkurrens och det finns de som förespråkar kollektiv egendom. Det finns anarkister som är mot all form av organisering och centralism, och det finns de som ser behovet av en viss sådan. Det finns anarkister för och mot EU. Det finns anarkistiska vegetarianer...

Det finns rörelser, exempelvis syndikalismen och danska BZ, som egentligen inte kan beskrivas som rent anarkistiska, men som har många anarkistiska inslag.

Många anarkister har genom kampens gång dragit marxistiska slutsatser. Så var det till exempel tusentals ryska anarkister som gick över till bolsjevikerna under den ryska revolutionen 1917. Många anarkister har nog förblivit anarkister därför att det saknats ett marxistiskt alternativ.

”Utan regering”

ETT GEMENSAMT drag hos anarkisterna har varit att de varit mot varje form av stat. Det grekiska ordet ”anarchos” betyder ”utan regering”. Deras motvilja mot staten har även uttryckts i en motvilja mot politik i allmänhet, samt mot all form av maktutövning och centralism.

Det finns mycket gemensamt mellan anarkismen och marxismen i avståndstagandet av staten och synen på exempelvis polisens roll. Lenin gav till exempel anarkisterna rätt när de kritiserade socialdemokraternas tro på att man skulle kunna reformera den borgerliga staten gradvis i riktning mot socialism.

Staten uppstod som ett instrument för en klass att dominera och förtrycka en annan klass. Så länge det finns fattiga och rika, privilegierade och icke-privilegierade uppstår ett behov av en stat för att ”konservera” dessa ojämlikheten. Engels brukade säga att staten i dess extrema fall kan reduceras till förband av beväpnade män. Polis och militär har aldrig fyllt en ”neutral roll” i samhället.

Om polisen inte räcker till kommer borgarklassen vara beredd att använda sig av militären, och mer diktatoriska metoder. Det visades bland annat i Ådalen 1931.

Carl Bildt & Co kan gärna kalla sig för demokrater när demokrati inte utgör en direkt fara mot de rikas makt. Men i början av 1900-talet var hans eget parti mot den allmänna rösträtten, emedan den skulle utgöra ett hot mot det kapitalistiska systemet.

Skillnaden mellan anarkismen och marxismen är att medan båda står för att avskaffa den borgerliga staten, anser de senare att arbetarstaten bara kan försvinna gradvis – den måste så att säga dö ut av sig själv. Marxister strävar självklart också efter ett idealsamhälle som bygger på att det inte finns något tvång. Men ett sådant samhälle går inte att skapa över en natt.

Engels skrev att ”de antiauktoritära kräver att den politiska staten skall avskaffas med en gång, innan de sociala förhållanden som frambragt den ännu avskaffats. De kräver att den sociala revolutionens första åtgärd skall vara auktoritetens upphävande. Har dessa herrar någonsin sett en revolution? En revolution är utan tvivel den mest auktoritära sak som frans, varigenom en del av befolkningen påtvingar den andra sin vilja...”

På samma sätt som strejkande arbetare eller antirasister måste organisera sina egna vakter och funktionärer för att försvara sig mot angrepp från polis, strejkbrytare eller fascister på samma sätt måste arbetarna organisera sin egen milis, sin egen maktutövning, sin egen stat för att slå tillbaka eventuella angrepp från borgarklassen.

Hittills genom historien har ingen styrande klass (eller samhällsskikt) gett ifrån sig makten frivilligt. Borgarklassen kommer inte att bara titta på om arbetarna försöker ta över deras företag, fastigheter och finanstillgångar.

När arbetarna tog makten i Ryssland 1917 organiserade kapitalisterna och de gamla godsägarna (”de vita”) en kontrarevolution, vilket ledde till inbördeskrig som rasade i flera år. Där de vita gick fram slaktades revolutionärerna, pogromer organiserades mot judar och stenhård diktatur infördes. De fick stöd av 21 utländska arméer som invaderade Ryssland. Arbetarna kunde bara segra över de vita genom att organisera sin egen stat och sin egen armés – den Röda Armén.

Behovet av en arbetarstat kommer inte att försvinna förrän arbetarna segrat i internationell skala. Först därefter kan staten börja dö ut.

Det misstag som anarkisterna gör är att de ser staten som ett ont i sig, och inte som ett instrument för en viss klass eller samhällsskikt att försvara sina intressen. Det finns alltid en materiell grund för staten. I Ryssland förvandlades staten efter 1917 från att vara ett instrument för världsrevolution till att försvara en privilegierad stalinistisk byråkratin mot arbetarklassen. Revolutionen led nederlag i andra länder och isolerades till det underutvecklade Ryssland, där det egentligen inte fanns några bra förutsättningar för socialism. Men underutveckling skapar ojämlikhet. Staten i Ryssland började inte dö ut utan blev istället allt brutalare i sitt försvar av de nya privilegierade i samhället.

Om arbetarna tar makten måste de förstås ta till motåtgärder för att inte en ny byråkrati ska ta ifrån dem styret. Det är därför som Offensiv (liksom tidigare även bolsjevikerna hade) har flera förslag för att motverka detta:

- 1) Alla makthavare och funktionärer inom staten ska väljas och kunna återkallas när som helst.
- 2) Dessa ska inte ha några privilegier och leva på en arbetarlön för att motverka maktkorruption.
- 3) Rotation på posterna, när alla är byråkrater blir ingen byråkrat.
- 4) Ingen stående armé utan ett beväpnat folk
- 5) Fria fackföreningar och frihet för alla partier, utom fascistiska, att ställa upp i val och propagera för sina idéer.

Idag är dock förutsättningarna för en arbetarrevolution helt annorlunda. Arbetarklassens och fackföreningsrörelsens styrka är mycket större än den var i Ryssland 1917. Analfabetismen är i stort sett utrotad, och arbetarna är bättre förberedda att ta över styret i samhället. Storföretagarna och finanshajarna har blivit ett extremt litet skikt, och skulle kunna isoleras relativt snabbt. Detta visades inte minst under storkonflikten 1980, där det sas att SAFs anhängare i princip skulle kunna rymmas i en telefonkiosk. Händelserna i Östeuropa 1989 visade hur snabbt en revolution idag kan spridas, inte minst pga informationsteknologins utveckling, från ett land till ett annat.

Federalism

HUR SER då anarkismens idealsamhälle ut? Här kan meningarna gå isär mellan olika anarkister. Ett gemensamt drag har dock varit federalismen som ställts i motsats till centralismen. ”Varje individ”, hävdar Bakunin, ”varje sammanslutning, varje kommun, varje provins, varje region, varje nation har den absoluta rätten att förfoga över sig själv, att sammansluta sig eller inte sammansluta sig, att alliera sig med vem de vill och bryta allianserna, utan någon hänsyn till vad man kallar hävd eller till vad grannarna tycker” (min kursivering).

Proudhon tog exempelvis inte avstånd från den privata äganderätten av produktionsmedlen. Hans modell var arbetarkooperativ, som även skulle konkurrera sinsemellan. Varje ansluten individ skulle ha del i företagets tillgångar, och när som helst få inestående medel utbetalda om denne önskar utträde från sammanslutningen.

Proudhon försökte själv skapa och stödja sådan kooperativ och arbetarföreningar, som genom sin överlägsenhet gradvis skulle kunna fösa kapitalismen åt sidan. Nu gick det inte så som Proudhon hade hoppats. De flesta av dessa ”experimentföretag” konkurrerades mångt ut eller började gradvis utvecklas i kapitalistisk riktning. En omgivning som är kapitalistisk kommer oundvikligen att sätta sin prägel på sådana ”experiment”. Det är hela samhället som måste förändras.

Under spanska inbördeskriget, där bl a anarkistiska arbetare spontant tog över fabriker från arbetsgivarna, gjordes det experiment med arbetarkooperativ och självförvaltning i större skala. Efter ett tag kunde det dock noteras en tendens till företagsegoism, genom att varje produktionsenhet mest sörjde för sina egna intressen. Det fanns rika kollektiv och fattiga kollektiv. En del kunde klara att betala ut relativt höga löner, medan andra inte ens lyckades bära kostnaden av samma löner som före revolutionen, osv. Vid en facklig sammankomst

beslöts därför att man skulle samordna produktionens skilda sektorer inom ramen för en allmän, central plan (!!!) för att undvika konkurrens och splittring av resurserna.

En del anarkister hyllade ett tag Jugoslavien som en modell. I t ex SACs Principförklaring kunde man läsa att självförvaltning ”med framgång tillämpats exempelvis i Jugoslaviens arbetarråd och i de organiserade arbetsbytena i Kina”. Där försökte man sig på att ge arbetarna ”den lokala makten” över det egna företaget, medan stalinisterna behöll den centrala makten. Men detta försök i ”marknadssocialism” skapade stora ekonomiska skillnader mellan olika företag och inte minst regioner, vilket var en av orsakerna till det barbariska inbördeskrig vi ser idag. Den centrala makten har nu fallit i stora delar av Jugoslavien, men de lokala krigsherrarna är knappast mindre auktoritära.

Även efter det att arbetarklassen segrat i internationell skala, kommer det för en tid att finnas ekonomiska skillnader mellan individer och regioner. Först under ett överflödssamhälle, som kan tillfredsställa alla de materiella behoven, kan staten fullständigt dö ut och förpassas till historiens skräp hög.

De anarkistiska tänkarna

Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865)

Den förste som kallade sig anarkist. Ville skapa arbetarkooperativ som gradvis skulle tränga kapitalismen åt sidan. Var inte mot konkurrens och privat egendom. Hans efterföljare kallades för *mutualister*.

Michail Bakunin (1814-1876)

Var mot privat egendom och arvsrätt, ville ha ”federativ samegendom”. Förespråkade individualistiska aktioner och den konspirativa organisationen, som skulle ”väcka” massorna. Hade hårda strider med Marx inom Första Internationalen, vilket ledde till dess splittring efter Pariskommunens fall.

Pjotr Kropotkin (1842-1921)

Från början av furstebörd. Kallade sig för *anarkokommunist*. Skilde sig från Proudhon och Bakunin genom att betona behovet i stället för arbetet som fördelningsgrund, men var mot statlig äganderätt. Tog avstånd från individuell terrorism. 1914 stödde han England och Frankrike som stater i första världskriget mot Tyskland, som han ansåg vara mer ”auktoritärt”. Sommaren 1917 stödde han den ryska provisoriska (borgerliga) regeringens krigsoffensiv. Gav dock senare kritiskt stöd till oktoberrevolutionen.

”Val är kontrarevolution”

ANARKISTERNA HAR också varit motståndare till att ställa upp i parlamentsval och förespråkar valbojkott. ”Den allmänna rösträtten är kontrarevolution”, uttryckte en gång Bakunin. ”Makten korrumpierar, arbetare som väljs till riksdagsmän och flyttas upp på en borgerlig levnadsstandard för att bli politiker i stället för arbetare, kommer att förborgerligas och kanske bli borgerligare än borgarna själva”, skriver anarkisten Daniel Guérin. Och är det inte en utmärkt beskrivning av vad som har skett med socialdemokraterna?

Offensiv hyser inga illusioner om parlamentsval. Marx brukade säga att under kapitalismen hålls val var tredje eller sjätte år, för att folket ska kunna rösta fram vilken del av den

härskande klassen som ska förtrycka dem under nästa mandatperiod. Det är knappast troligt att det skulle gå att rösta bort kapitalismen i allmänna val. Alla historiska erfarenheter har hittills visat att om ett framröstat arbetarparti skulle hota kapitalisternas egendomar, har borgerligheten inte tvekat att använda sig av valutaflykt, valfusk eller (om det går) militärkupper.

Att ställa upp i val innebär att socialister kan sprida sina idéer till bredare skikt. Den allmänna rösträtten och fackliga rättigheter är något som arbetarrörelsen tillkämpat sig i hård strid mot borgarna. Valbojkott medför oftast att man ställer sig "neutral" i många viktiga frågor för arbetarklassen, som t ex när det gällde att rösta bort Bildt-regeringen 1994 eller i EU-folkomröstningen.

Till skillnad från vänsterpartiet är Offensiv ingen hängiven anhängare av riksdagsförhandlingar och parlamentariska akrobatkonster. Kampen avgörs utanför parlamentet. Men positioner i riksdag eller kommunfullmäktige kan användas i kampen utanför. I Umeå fick Offensiv tre kommunfullmäktigeledamöter i valet 1991. Dessa positioner har vi kunnat använda för att driva kampanjer mot nedskärningar, och turnera på skolor och arbetsplatser. I stort sett varje gång det har varit kommunfullmäktigemöte har vi arrangerat aktioner utanför. Man kan bara föreställa sig vilka mobiliseringar vänsterpartiet skulle ha kunnat göra mot sänkningen av barnbidraget och mot andra försämringar, om de hade använt sig av alla sina riksdags- och kommunfullmäktigeledamöter.

Ide val Offensiv ställer upp är en av våra viktigaste programpunkter "arbetarpolitiker på arbetarlön", där våra kandidater bara kommer ta ut en arbetarlön om de bli valda.

Mot sociala reformer

DE "RENA" anarkisterna har även varit motståndare till att man ska kämpa för sociala reformer inom staten. Det skapar bara illusioner om systemet. Sjukvård, skola och barnomsorg är ju en del av den borgerliga staten! George Woodcock, själv anarkist, skriver i sin bok *Anarkismen*: "...de anarkister som följde på Bakunin och Kropotkin var politiska och sociala absolutister, och de ådagalade ett oändligt och konsekvent förakt för delreformer eller för det slags förbättringar av arbetsförhållanden och löner som fackföreningar eftersträvade och välvilligt inställda arbetsgivare erbjöd."

Anarkister och marxister tillhörde från början samma organisation. Första internationalen, som bildades 1864. En av de största stridsfrågorna mellan dessa var huruvida man skulle vara för eller emot offentlig, kostnadsfri utbildning. Anarkisterna, som hyllade den "lilla" enheten – familjen, ansåg att det var familjefaderns och inte statens uppgift att organisera skolundervisningen.

Om man läser anarkistiska tidningar som Folkmakt skriver de aldrig vilka krav strejkande arbetare ska ha eller om de villkor de lever under, annat än om det handlar möjligtvis om Chiapas i Mexiko. Det visar på den sekteristiska inställning de har till arbetarklassen i Sverige.

Att sociala reformer bara skulle förstärka den borgerliga staten måste nog komma från personer som själva inte drabbas särskilt hårt av sänkta bidrag och nedskärningar. Det skulle betyda att alla som deltog i Elevkampanjens demonstrationer mot sänkning av studiebidraget agerade "oanarkistiskt" och bara bidrog till att skapa illusioner om kapitalismen!

Det är just i kampen för förbättringar och mot nedskärningar som arbetarna kommer dra

slutsatsen att marknaden inte kan garantera en välfärd åt alla, och att hela systemet borde bytas ut. Ingenting säger att bara för att arbetarna får det mycket sämre skulle de vara mer benägna att göra revolution. Det kan tvärtom ha en nedbrytande effekt och göra att de blir alltför upptagna med den omedelbara kampen för det dagliga brödet. Segrar i kampen stärker å andra sidan arbetarklassens självförtroende och stimulerar ofta att gå vidare. Till skillnad från andra vänsterriktningar kopplar Offensiv dagskraven med kampen för socialism.

Spanska inbördeskriget

VAR DET någon gång i historien som anarkismen fick en möjlighet att förverkliga sitt idealsamhälle var det i Spanien på 30-talet. Det tillfället fick de inte bara en gång utan ett dussin gånger. Då kunde den anarkistiska fackföreningen CNT räkna sina medlemmar i miljoner.

Vid de allmänna valen 1933 propagerade anarkisterna energiskt för valstrejk, vilket gjorde att en starkt arbetarfientlig höger kom till makten för två år framåt. 1934 inbjöds högerextremisterna i den borgerliga regeringen. Socialistpartiet utlyste generalstrejk. I Asturien reste sig arbetarna med vapen i hand, inom tre dagar hade de tagit makten i Asturien. Ifall denna rörelse hade fått stöd i resten av Spanien skulle arbetarna ha haft makten. Men i Madrid och Katalonien ställde sig CNT vid sidan av denna kamp och beskrev den som ”en kamp mellan politiker”. Det var bara i Asturien som CNT kämpade vid sidan av sina socialistiska bröder. Under den efterföljande repressionen fraktades Francos trupper till Asturien i tåg körda av lokförare med CNTs medlemskort i fickan...

När Franco och militären påbörjade sitt fascistuppror i juli 1936 för att krossa arbetarrörelsen skred massorna åter till verket. Arbetarna i de anarkistiska fackföreningarna tog i princip makten i Katalonien. Fabriker togs över av arbetarna, som valde kommittéer för att styra dem. Den enda väpnade styrkan i Katalonien var arbetarmilisen. Den enda identitetshandlingen som gick att använda var medlemskort i fackföreningarna.

Det som hade behövts för att genomföra revolutionen till sitt slut var att arrestera den borgerliga, katalanska regeringen och proklamera att arbetarna tagit över styret, och att organisera upp alternativa maktorgan och militär för att bemöta hotet från kontrarevolutionen.

Men de anarkistiska ledarna sa att de inte kunde ta makten för att anarkister i princip var emot att bilda regering, de var ju motståndare till all makt även arbetarmakt. Den anarkistiska tidningen *Solidaridad Obrera* konstaterade: ”Om vi hade velat ta makten skulle vi absolut ha kunnat göra det... Men vi är emot diktatur.” Det betydde att det som de anarkistiska arbetarna och fattigbönderna tillkämpat sig så småningom kunde återlämnas till kapitalisterna och godsägarna.

Några månader efter händelserna 1936 bytte de anarkistiska ledarna fullkomligt ståndpunkt och gick med i folkfrontsregeringen, som var en koalition mellan arbetarpartier och ”antifascistiska” borgare. Anarkisterna blev en del av den borgerliga staten! Men detta var en väg till nederlag. Kampen mot fascismen i Spanien kunde bara vinnas med revolutionära medel, som gav arbetarna och fattigbönderna någonting att slåss för. De borgare som ingick i koalitionsregeringen gjorde allt för att sabotera arbetarkampen. Dessa var av naturliga skäl mer rädda för en arbetarrevolution än för fascismen.

Under händelsernas gång gick den mest stridbara delen av anarkismen, som kallades för ”Durrutis vänner”, över till en marxistisk linje. Den lilla trotskistiska grupp som fanns i Spanien förespråkade att arbetarna skulle ta makten genom att bilda försvarskommittéer och

arbetarråd. Detta fick stöd av den anarkistiska vänstern och ungdomsdelen. ”Durrutis vänner” förespråkade exempelvis en ”revolutionär junta”.

Men denna opposition till de anarkistiska metoderna kom tyvärr alltför sent. Den 27 mars 1939 kunde Francos trupper inta Madrid i stort sett utan att möta motstånd. Den spanska arbetarklassen fick betala dyrt för sina ledares misstag: 40 år av mörker och fascistiskt barbari.

Trotskij kommenterade att det är under stora händelser som varje teori testas i praktiken. I Spanien visade sig de anarkistiska teorierna vara som ett läckande paraply, värdelösa just när det regnar...

Direkt aktion

VAD MAN än kan säga om CNT i Spanien måste man ändå konstatera att anarkisterna där byggde upp en mäktig rörelse. Desto mer patetiska ter sig de anarkistiska smågrupper, inte minst dagens.

I slutet av 1800-talet isolerades anarkisterna från arbetarrörelsen. I en sådan situation och även i tider där klasskampen går ner brukar anarkister gå över till individuell terrorism eller olika äventyrsaktioner. Då kommer de mest destruktiva sidorna hos anarkismen fram.

Från att i början lyriskt hylla massornas spontanitet som inte behövde någon som helst ledning började anarkisterna beklaga sig över massornas tröghet. Folkets kollektiva handlande måste således väckas! Ett nytt slagord lanserades: ”handlingens propaganda” eller den ”direkta aktionen”. 1881 mördades tsar Alexander II av de ryska populisterna, vilket väckte en hänförelse bland världens anarkister.

En fransk anarkist vid namnet Louis Chaves, som dödade en abbedissa skrev:

”Det är inte med ord eller papper vi skall förändra de rådande förhållandena. Det sista råd jag har att ge äkta anarkister, aktiva anarkister, är att följa mitt exempel och beväpna sig med en bra revolver, en bra dolk och en ask tändstickor...”

Efter mordet på tsaren kom en ny tsar. Mordet utnyttjades av staten för att legitimera en skoningslös förföljelse av alla revolutionärer som verkade på rysk mark, tills nästan varje militant av någon opinionsskiftning vari fängelse eller i landsflykt eller var död.

Individualistiska aktioner gör att sådana smågrupper isolerar sig ännu mera från arbetarklassen, och driver många att börja stödja polisen. Dessa aktioner kan bara involvera ett fåtal personer, så att inte information om stundade dåd eller sabotage läcker ut till myndigheterna. För polis och militär är det relativt enkelt att ta hand om en liten konspirativ grupp, det är inte sällan polisen utplacerat agenter bland dessa grupper för stimulera en mer terroristisk inriktning. Desto svårare är det att slå ner tiotusentals eller hundratusentals arbetare som demonstrerar och gör uppror.

Sådana här aktioner väcker knappast några större skaror, tvärtom passiviserar de eventuella anhängare. Varför skulle dessa aktivera sig när de har ”sina” hjältar som gör jobbet åt dem. Terroristen och äventyraren ersätter massornas kamp med sig själv. Men revolutionärer kan inte göra revolution, de kan bara ge den en vägledning när den väl kommer. Individuell terrorism liksom individuella aktioner är mer ett uttryck för panikartad desperation, och har vid alla tillfallen ganska snabbt hamnat i en återvändsgränd.

När BZ-rörelsen i Danmark startade som en husockupantrörelse på 70-talet hade den ett

ganska stort stöd bland fackföreningar och breda befolkningsskikt. Polisen gick till attack mot ockupanterna och det utvecklades hårda strider. Men husockupanterna kunde vinna fler segrar pga stödet runtomkring. Under 80-talet utvecklades BZ-rörelsen alltmer till "direkt aktion". Bland annat genomfördes aktioner mot Shell, där bensinstationer tändes på med eld. Fortfarande kunde BZ mobilisera tusentals anhängare. Men deras folkliga stöd började gradvis försvinna p g a av dessa terroristmetoder. Idag finns BZ inte längre, medan de autonomas anhängarskara minskat kraftigt.

Även i Sverige har vi sett vissa liknande inslag av individuella aktioner. Under folkomröstningen krossades fönster på Ja-sidans lokaler, vilket knappast ökade EU-motståndet. Anarkistdominerade AFA, Antifascistisk Aktion, har fått ett visst rykte för sina småräder mot fascistlokaler och enskilda skinnskallar.

Den 29 april 1995 genomförde AFA en mobilisering på Östermalmstorg i Stockholm mot Sverigedemokraternas marsch för att "hedra" Engelbrekt. Några hundra antirasister dök upp, de flesta av dem invandrare och förortsungdomar. Fascisterna var ungefär lika många. Men ingen av de ledande AFA-medlemmarna var med på demonstrationen, som blev fullkomligt oorganiserad och saknade funktionärer. Folk stod där bara mest som ett skock får. Detta gjorde att när ett 50-tal skinheads gick förbi attackerade de antirasisterna, trots att de sistnämnda var fler. Många antirasister jagades flera hundra meter, och blev slagna med påkar. Om det bara hade funnits säg ett 20-tal funktionärer hade det nog varit möjligt att jaga skinsen istället. Och var fanns AFA då? Jo, de genomförde under tiden en räd mot en skinheadsbutik på Södermalm, där de rev sönder bomberjackor och krossade några CD-skivor. Antirasisterna på Östermalmstorg hade används av AFA som ett slags lockbeten och avledande manöver!

Att nazisterna fick spöa upp och jaga antirasister ökade bara deras självförtroende. AFAs räd mot skinheadbutiken kommer inte precis att demoralisera fascisterna.

Alla gånger som AFA uppträtt i större sammanhang har de misslyckats. De har inte lyckats stoppa en enda nassedemonstration, när det gäller att konfrontera större samlingar. AFA har bara "lyckats" med småaktioner. Det är inte någon "militant" linje.

Individualistiska aktioner ger staten ytterligare argument för att öka repressionen mot arbetarna och andra som protesterar. Efter AFAs "slagsmål" med polisen den sjätte november 1993 användes det som ett argument av statsmakten för att förbjuda antirasisternas demonstration den 30 november (förbudet upphävdes dock efter en massiv kampanj från Offensiv).

De demonstrationer Offensiv och Elevkampanjen lett har däremot på allvar kunnat konfrontera fascisterna. Offensivs linje är varken att vända ryggen för dessa avskum eller pacifism. Varje gång fascister demonstrerar utan motstånd ökar deras självförtroende, och de peppar varandra till att misshandla fler flyktingar och antirasister. Men det behövs stora och disciplinerade mobiliseringar, och att man försöker vinna så brett stöd som möjligt för dessa.

Den 30 november 1991 kunde en Offensiv-ledd demonstration samla nära 10 000 deltagare i Kungsträdgården i Stockholm, som på så sätt blockerade vägen för och stoppade Sverigedemokraternas marsch. På samma sätt kunde vi stoppa fascisterna i Lund den 30 november året därpå. I Sundsvall har Elevkampanjen organiserat ett tiotal demonstrationer mot Sverigedemokraternas aktiviteter. Genom att vara tio gånger fler än dem visades att det inte är lätt och häftigt att vara rasist. Dessa manifestationer runt om i landet har varje gång lett till en demoralisering och nedgång för fascisterna.

Det är tusen gånger mer militant att vara många.

Mot demokrati

ANARKISTERNA HAR å sin sida varit mot varje form av organisering och disciplin. Offensiv tycker det är viktigt att ha bra funktionärer och vakter på demonstrationer, vi tar ett ansvar för dem som kommer på våra aktioner. Den 30 november 1992 kallades våra funktionärer för "trottepoliser" av anarkisterna.

Anarkisterna tycker att alla ska få göra precis vad som helst, de är mot all disciplin. Men om arbetare skall vinna striden, t ex under en strejk, måste alla dra åt samma håll. Det tycker anarkisterna är "auktoritärt".

Våra fiender – regeringen, polisen, fascisterna, SAF, borgarna – är redan centraliserade. För att vi ska kunna kämpa mot dem behövs en centraliserad organisationsform och centrala kampanjer. Utan detta hade Elevkampanjen och Offensiv exempelvis aldrig kunnat genomföra den riksomfattande kampanj vi ledde mot sänkningen av studiebidraget våren 1995, där demonstrationer organiserades på minst 50 orter. Anarkistiska grupper har alltid haft stora problem att skapa riksomfattande, för att inte tala om internationella, strukturer. Alla de olika anarkistiska smågrupperna är ju "autonoma" och har inget ansvar gentemot varandra.

Det handlar om att kombinera centralism med demokrati och kontroll underifrån. Att dagens arbetarrörelse är odemokratisk beror inte på att den är centraliserad, utan på att det finns ett privilegierad byråkrati i vars intresse det inte ligger med för mycket inflytande från vanliga medlemmar.

Ingenting säger heller att det blir mera demokratiskt med en decentraliserad organisationsform. Anarkisterna brukar själva inte vara speciellt demokratiska. Vad hade vanliga anti-rasister och AFA-medlemmar för insyn och inflytande över räden på Södermalm under årets Engelbrektsdag? Det är inte sällan som anarkismen kännetecknas av sådana kuppmetoder. På anarkistiska möten genomförs i princip inga omröstningar och det väljs inga ledare. Men det blir i så fall den som skriker högst som får sin vilja igenom.

George Woodcock skriver:

"Ingen uppfattning om anarkismen är avlägsnare från sanningen än den som betraktar den som en ytterlighetsform av demokrati. Demokratien förfäktar folkets, anarkismen personens suveränitet... individen avstår från sin suveränitet genom att överlåta den på en representant. Sedan han gjort detta, kan beslut fattas i hans namn över vilka han inte längre har någon kontroll. Detta är orsaken till att anarkisterna betraktar röstning som ett svek mot friheten såväl symboliskt som reellt... Framför allt avvisar anarkisten majoritetens rätt att påtvinga minoritetens vilja."

I små konspirativa grupper råder inte så mycket demokrati och insyn. Om det inte finns några demokratiska medel för att försöka vinna anhängare till en viss linje, då återstår kanske inte annat än mer auktoritära metoder. Så gjorde sig exempelvis Bakunins krets känd för både utpressning och att till och med mörda sina motståndare inom den anarkistiska rörelsen.

Ett renlevnadsideal

HAR ANARKISMEN då någon framtid? Som rörelse uppstod den ungefär i mitten av 1800-talet med uppkomsten av storkapitalet, som kom att dominera samhället mer och mer. Anarkismen representerade ett slags uppror från småföretagare, hantverkare och andra mellanskikt mot att de förlorade sina positioner i samhället. Arbetarklassen och

arbetarrörelsen var fortfarande ganska omogen, och anarkistiska idéer kunde vinna ett visst gehör även där.

Anarkismen har dock aldrig riktigt baserat sig på arbetarklassen, tvärtom visar anarkisterna ofta upp ett förakt mot den. Bakunin hyllade exempelvis trasproletariatet, de utslagna skikten i samhället: ”för det är där och endast där och inte i arbetarmassans förborgerligade skikt, som den kommande sociala revolutionens anda och kraft tillfinnades.”

Marxister har alltid hävdad att bara arbetarklassen kan vara den verkligt revolutionära klassen. Andra skikt i samhället kan vara viktiga allierade mot borgarklassen. Men det är bara arbetarna som besitter den kollektiva styrkan, genom att i tusentals finnas på fabriker och arbetsplatser, att utmana marknadens diktatur. Mellanskikten, som är mycket mer uppsplittrade, har alltid varit rörliga grupper i samhället. Det kan avspeglas i att anarkismen varit en så pass flytande ideologi.

Anarkismen har varit starkast i de länder där industrin var minst utvecklad, och där arbetarklassen var som svagast. Ett av anarkismens starkaste fästen var Jurafederationens hantverkare i Schweiz. När framåtskridandet uppslukade anarkisternas fädernesländer och när arbetarklassen växte sig allt starkare, förlorade anarkismen sina viktigaste stödjepunkter. Visserligen stod Barcelonas fabriksarbetare kvar under anarko-syndikalistisk ledning ända fram till 1939, men de var till stor del andalusiska bönder som fördrivits från jorden av fattigdomen. CNT var fast rotad bland de fattiga lantarbetarna, där minnet av den gamla kooperativa bygemenskapen levde kvar.

Anarkismen kunde i viss mån ”återuppstå” i början av 1900-talet i form av syndikalismen. Anarkosyndikalismen dominerade under lång period den franska fackföreningsrörelsen och spelade en viktig roll inom de holländska och italienska arbetarrörelserna. Men syndikalismen var delvis ett avsteg från anarkismen och innebar en fastare organisering och centralism, även om den tog avstånd från den politiska kampen och deltagande i val.

Syndikalismen säger att det räcker med facket för att förändra samhället. Men en fackförening måste försöka samla så många arbetare som möjligt i kampen mot arbetsgivaren, och kan inget annat än rymma många olika åsikter. För medvetna arbetare är det därför viktigt att organisera sig i ett marxistiskt förbund eller parti, för att ta kamp mot reformism och för en socialistisk politik inom facket och arbetarrörelsen.

I början av 1900-talet växte sig dock reformismen stark inom arbetarrörelsen, vilket väckte avsmak hos de mer medvetna arbetarna. I Frankrike gick den förste socialisterna med i en borgerlig koalitionsregering. I Sverige gick Hjalmar Branting åt höger. Det var under dessa förhållanden som anarkismen och syndikalismen kunde göra nya inbrott inom arbetarrörelsen. Lenin betonade att anarkism och ultravänsterism alltid varit priset för reformism och svek.

Den ryska revolutionen blev dock en attraktionspol för många syndikalister. Till exempel fick kommunisterna majoritet i franska CGT, som var den första syndikalistiska fackföreningen.

I Sverige bildades SAC 1910 ett år efter nederlaget i storstrejken 1909, som till stora delar berodde på att arbetarrörelsens ledning inte var beredd att på allvar konfrontera arbetsgivarna. SAC har idag ungefär 10 000 medlemmar, motsvarande tre promille av de organiserade arbetarna. Om SAC anser sig företräda en mer radikal politik än den officiella fackföreningsledningen vore det förstås mycket fruktbarare att organisera upp en opposition inom LO och TCO där de övriga arbetarna finns. SAC har organiserat flera generalstrejker, men vem har hört talas om dem? SACs ledning är dock inte särskilt radikal som de ibland låter,

utan har sedan början av 1900-talet gått åt höger och blivit alltmer reformistisk. Det visades exempelvis i EU-frågan, där SAC intog samma position som LO-ledningen, varken ja eller nej! I SACs tidning *Arbetaren* fanns det syndikalister som argumenterade för EU, med motiveringen att den skulle minska staternas makt och stärka regionerna! På 70-talet var SAC för en koalitionsregering mellan socialdemokraterna och folkpartiet.

Marx karakteriserade en gång anarkismen som en småborgerlig socialism. Det typiska för anarkisten är att han sätter sin egen individ i centrum, det viktigaste är att han själv agerar moraliskt rent. Och då tänker han inte smutsa ner sina händer genom att gå och rösta. Seger i antirasistkampen har inte så stor betydelse, det viktigaste är att han själv får utlopp för sin "skapande förstörelselust" genom att få kasta lite sten på polisen och genomföra någon räd mot en fascistlokal. För arbetarna är det viktigt att ta ansvar för varandra och att hålla ihop mot arbetsgivaren. Anarkisten tar bara ansvar för sig själv.

Anarkisten Woodcock skriver om nederlaget i Spanien:

"Detta var den historiska anarkiströrelsen sista och största nederlag. Den dagen upphörde den praktiskt taget att existera som en levande rörelse. Endast anarkister och den anarkistiska idén återstod. Men är resultatet så helt negativt?... Om de mänskliga värdena skall överleva, måste ett motideal uppställas till det totalitära målet om en enhetlig värld, och detta motideal ligger just i den vision av ren frihet som inspirerat de anarkistiska och nästan anarkistiska författarna... Uppenbarligen är den inte omedelbart realiserbar, och emedan den är ett ideal, kommer den sannolikt aldrig att realiseras"

På så sätt reduceras anarkismen till ett ideal och levnadssätt för den renlärlige småborgaren, utan någon praktisk betydelse för vanliga arbetares och ungdomars kamp

Idag när arbetarklassen är mycket starkare och de skikt anarkismen baserat sig på har marginaliserats är det svårt att se hur anarkismen skulle kunna vinna något stöd. Pga av socialdemokratins och vänsterpartiets högerkurs kan man tänka sig att anarkismen kan få ett tillfälligt stöd bland en del ungdomar, arbetslösa och de som ställts "utanför samhället". Det finns en fara att kämpande ungdomar ställer isolerar sig från arbetarklassen. Men när väl arbetarna sätter sig i rörelse, och visar upp sin styrka, kommer anarkismens inflytande även bland sådana skikt att urholkas. Och då kan bara de marxistiska idéerna visa en väg framåt mot socialism och det klasslösa samhället.